

УДК: 101+301.1+316.77

Людмила КРИМЕЦЬ

СТРАТЕГІЇ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ НАУКОВО-ОСВІТНІМ ПРОСТОРОМ У КОНТЕКСТІ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ

Науково-освітній простір є контекстом, мірилом і перетином значної кількості напрямів державного управління. Саме в науково-освітньому просторі формується нова людина, яка має прагнути як до свідомого та відповідального суспільного управління та самоуправління, так і до сумлінного виконання управлінської волі в системі владних відносин. Інтернаціоналізація науково-освітнього простору визначається як інтегративний процес, суть якого полягає в активізації ролі міжнародного співробітництва в усіх сферах діяльності наукових і науково-освітніх установ та організацій. Він актуалізується відповідно до обраної стратегії з метою оптимізації міжнародної взаємодії як фактору розвитку. Існує стійкий інтегративний зв'язок між процесами глобалізації та інтернаціоналізації світового науково-освітнього простору, що визначає необхідність здійснення комплексного управлінського впливу на ці процеси.

Як національні, так і глобальні процеси у світовому науково-освітньому просторі потребують адекватного владного регулювання. У статті виділено чотири рівні активізації влади в контексті інтернаціоналізації управління світовим науково-освітнім простором: міжнародний, державний, регіональний та організаційний; на кожному реалізується певна владна стратегія та діють екстернальні та інтернальні фактори впливу. Активізація влади на кожному з рівнів має бути спрямована на визначення перспектив, довгострокових і короткострокових цілей та організацію науково-освітнього потенціалу щодо їх досягнення та базуватися на творчому підході, узагальненні кращого досвіду і впровадженні інновацій.

Стратегічне управління науково-освітнім простором є найважливішим чинником успішного розвитку науки та освіти України в умовах, що постійно ускладнюються. Реалізація стратегії розширених можливостей з метою інтернаціоналізації науково-освітнього простору країни, має фокусуватися як на збереженні національного наукового потенціалу, так і на забезпеченні підсилення інституційної спроможності для здійснення міжнародних стратегічних комунікацій; синергії зусиль органів влади, науково-освітніх установ, бізнесу та громадянського суспільства для збільшення та оптимізації присутності України у міжнародному академічному, культурному та громадському середовищі.

Ключові слова: соціально-філософський аналіз, науково-освітній простір, соціальне управління, інтернаціоналізація, стратегія управління, соціальний суб'єкт, соціальна самоорганізація.

У сучасному світі одним з провідних трендів, що підкреслює розвиток глобалізаційних процесів, стає інтернаціоналізація науково-освітнього простору. У неї включилися не лише окремі наукові установи або організації, але і цілі держави. Окрім залучення інвестицій та актуалізації соціально-професійних активів, що формуються завдяки міжнародній співпраці, цей процес дає серйозний поштовх до розвитку як системи науки та вищої освіти держави, так і окремо взятого наукового інституту чи вищого навчального закладу, який бажає бути конкурентоздатним на міжнародних ринках.

Поняття інтернаціоналізації науково-освітнього простору виникло порівняно недавно – в кінці минулого століття, але досить швидко стало головною характеристикою інтеграційних процесів, що відбуваються в цій сфері. У його основу були покладені ідеї міжнародної співпраці у сферах науки та освіти, більшість з яких вже отримала реалізацію як різні міжнародні програми у контентах проєктів: European Educational Space, European Research Space, European Association for International Education, European Research Area, Horizon 2020 тощо (Scott, 2005: p. 8–22).

Проте тенденції глобалізаційних процесів в науці та освіті формувались тривалий час. Початком сучасного етапу європейської інтернаціоналізації науково-освітнього простору вважається прийняття у 1999 році Болонської декларації, що стосується формування Європейського простору вищої освіти (ЕНЕА – European Higher Education Area). В даний час результати цього процесу пов'язані переважно з успішним впровадженням триступінчатої освіти (бакалаврська, магістерська і докторантська) і Європейської системи залікових одиниць (ECTS). На додаток до цих основних структурних змін реформа спрямована на надання всебічної підтримки вищим навчальним закладам в обміні студентами, науковцями та викладачами. Вказані заходи ліквідують перешкоди на шляху до створення повністю інтегрованого загального європейського наукового простору (ERA – European Research Area).

У даний час існують різні підходи до розкриття змісту поняття «інтернаціоналізація науки та освіти», які ґрунтуються на положеннях Болонської декларації і публікаціях ряду авторів, а також з'являються у зв'язку з внесенням змін до Генеральної угоди торгівлі і послуг (GATS), яка поширюється на послуги, що надаються науковими установами і вищими навчальними закладами.

Найчастіше наводяться дві протилежні думки. Перша з них полягає в тому, що під інтернаціоналізацією науки та освіти розуміється широкий

спектр науково-дослідної і освітньої міжнародної діяльності, а також феномен академічної мобільності. На підтримку цієї позиції виступають У. Брандербург, Х. де Вітт, Дж. Найт, П. Скотт, які вважають, що інтернаціоналізація світового науково-освітнього простору є реакцією, каталізатором і базою процесів глобалізації (Knight, 2005: р. 54–95).

Представники другого напрямку: Ф. Альтбах, Л. Рамблей, Л. Ризберг – презентують інтернаціоналізацію як міжнародну торгівлю науково-освітніми послугами (Альтбах, 2002: с. 54–95). Дж. Каррі розрізняє інтернаціоналізацію і глобалізацію вищої освіти та науки, виходячи з визначення поняття глобалізації, вона представляє неоліберальну економічну ідеологію і відповідні матеріалістичні стратегії, орієнтовані на збільшення прибутку і розширення прав і можливостей транснаціональних корпорацій (Currie, 2003: р. 24).

Згідно авторської позиції, інтернаціоналізація науково-освітнього простору – це інтегративний процес, суть якого полягає в активізації ролі міжнародного співробітництва в усіх сферах діяльності наукових і науково-освітніх установ та організацій. Він актуалізується відповідно до обраної стратегії з метою оптимізації міжнародної взаємодії як фактору розвитку. Автор підкреслює інтегративний зв'язок між процесами глобалізації та інтернаціоналізації світового науково-освітнього простору і відзначає необхідність здійснення комплексного характеру управлінського впливу на ці процеси.

Слід зазначити, що інтернаціоналізація науки та освіти є процесом, який включає різноманітні формати міжнародної взаємодії:

1. професійну мобільність з науковою та освітньою метою. До цього процесу має залучатися не лише студентство, викладацький склад і наукові працівники, але також і представники громадськості та адміністрації;
2. активізація інституційної і програмної інтеграції на основі різних організаційних інструментів, у тому числі складання оновлених наукових та освітніх стандартів на основі зразків міжнародного рівня;
3. створення різних форм довгострокового партнерства в інституційній, освітянській та науковій сферах, укладення міжнародних контрактів на виконання науково-дослідних робіт, розробку корисних моделей тощо.

Розглядаючи виміри міжнародної співпраці, потрібно звернути увагу на те, що інтернаціоналізація науково-освітнього простору – це процес, який охоплює не лише зовнішні форми міжнародної наукової та освітянської взаємодії. Це ще і складна внутрішня трансформація. Вона охоплює всі види діяльності наукових установ та організацій та вищих навчальних закладів і спрямовує їх у бік актуалізації міжнародної взаємодії.

Відповідно до «Стратегії ЄС 2020» основні пріоритети інтернаціоналізації наукової та освітньої сфер стосуються вимог до їх якості, мобільності студентів і науковців, працездатності випускників університетів і привабливості Європейського науково-освітнього простору у тому числі, і для країн, що не входять до складу ЄС (Stratégia EÚ 2020).

Означена стратегія визначає два основні напрями: інтернаціоналізація науки та освіти і підвищення їх якості. Ці цілі відповідають вимогам глобального ринку праці і лібералізації вищої освіти та науки. Скорочення в деяких країнах державного фінансування галузей науки та вищої освіти і орієнтування на пошук додаткових джерел фінансування призводять до локальних, регіональних і глобальних змагань по здобуттю фондів, матеріальних ресурсів і збільшення кількості студентів. Успіх провідних країн на міжнародному ринку праці обумовлений міжнародним масштабом їх наукових та освітніх програм з можливістю викладання іноземних мов та участю в міжнародних науково-освітніх системах.

З огляду на вищенаведене, актуалізується потреба дослідження наявних у сучасному світі стратегій глобального управління науково-освітнім простором у контексті інтернаціоналізації. На сьогодні світовою практикою вироблені різні стратегії, які розвиваються на основі окреслених тенденцій. Важливим узагальнюючим документом, в якому визначено основні принципи і складові загальноєвропейської стратегії інтернаціоналізації вищої освіти є Доповідь Європейської комісії «Європейська вища освіта в світі», адресована Європейському парламенту, Раді, Європейському Економічному і Соціальному Комітету та Комітету регіонів (Брюссель 11.07.2013). Базовим інструментарієм для формування стратегій інтернаціоналізації в міжнародній науково-освітній практиці є платформи «Еразмус», «Темпус», «Еразмус Мундус», «Марі Кюрі», «Горизонт 2020». Залежно від форм реалізації їх можна класифікувати в декілька груп.

Стратегія погодженого підходу (Чехія, Франція, Німеччина) – спирається на довгострокову взаємовигідну міжнародну співпрацю. Вона реалізується за допомогою підвищення двосторонньої мобільності науковців, студентів і викладачів, програм обміну, партнерських угод. Фундаментальним положенням цієї стратегії є не конкуренція, а співпраця, що досягається шляхом налагодження міжнародної науково-освітньої взаємодії.

Прибуткова стратегія (Польща, Британія, США) – підтримує міграцію до країни-організатора провідних іноземних фахівців і обдарованих студентів. Вона характерна для країн, що, прагнучи підвищити свою конкурентоспроможність на світовій арені, створюють усі необхідні умови для залучення іноземних кваліфікованих фахівців: система гран-

тів, академічні стипендії, спрощений візовий режим і імміграційні норми; та на наданні високоякісних освітніх послуг з тією відмінністю, що у цій сфері відсутні будь-які пільги, а освіта надається на платній основі. Отримані кошти від навчання іноземних студентів дозволяють вишам організовувати підприємницьку діяльність.

Стратегія розширених можливостей (Японія, Україна) – покликана заохочувати громадян власної країни як до активізації міжнародної співпраці та здобування освіти за кордоном, так і до отримання якісної освіти у вітчизняних вишах, які мають пропонувати конкурентоспроможні освітні послуги. Важелями реалізації тут служать заходи, направлені на підвищення рівня конкурентоздатності вітчизняних наукових та науково-освітніх установ за рахунок формування якісного людського капіталу. Вона спрямована на оптимізацію підготовки як студентів, так і учених, викладачів і державних службовців. Саме цю стратегію обрала сучасна Україна, з огляду на пріоритети власного розвитку та наявні можливості (Степаненко, 2015: с. 158-209. Згідно Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, одним з провідних напрямків проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя є «вектор гордості» – забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку та спорт (Указ Президента України № 5/2015).

В зазначеному напрямку першочерговою є реалізація таких реформ і програм: «Програма популяризації України у світі та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі»; «Програма розвитку інновацій»; «Розвиток інформаційного суспільства та медіа»; «Реформа державної політики у сфері науки та досліджень»; «Програма залучення талантів»; «Реформа освіти» та «Програма розвитку для дітей та юнацтва».

Слід зазначити, що уже більше двадцяти років науково-освітня система України розвивається в умовах незалежності. За цей період державою здійснено низку важливих заходів щодо її модернізації. Визначено нові пріоритети розвитку науки та освіти, формується відповідна правова база, оновлюється зміст освіти, змінюється мережа навчальних закладів, відповідно здійснюються і нові підходи до управління системою освіти.

У Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI ст.) визначено стратегічні завдання реформування управління освітою: перехід від державного до державно-громадського управління, чітке розмежування функцій між центральними, регіональними і місцевими органами управління; забезпечення самоврядування навчально-виховних закла-

дів і наукових установ; утвердження у сфері освіти гармонійного поєднання прав особи, суспільства і держави. Зазначено, що «нова модель системи управління сферою освіти має бути відкритою і демократичною. У ній передбачається забезпечення державного управління з урахуванням громадської думки, внаслідок чого змінюються навантаження, функції, структура і стиль центрального та регіонального управління освітою» (Кремень, 2005).

Умовами ефективного функціонування моделі науково-освітнього простору слід назвати: наявність мети, що **визнається всіма учасниками**; єдина стратегія, орієнтована на пріоритети соціально-значущих цінностей; динамічна структура простору, його наповненості, діалоговий режим **формування**; **розгалужена система відносин між різними компонентами та суб'єктами простору**. Цілісність науково-освітнього простору забезпечується за рахунок різноманіття його елементів і зв'язків між ними за наявності єдиної концепції. Всі компоненти, перебуваючи в стані комунікації, об'єднуються в динамічну систему, яка згідно синергетичного підходу, формується за допомогою інтерсуб'єктивного взаємосприяння.

Саме науково-освітній простір актуалізує зазначену у «Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» мету – популяризація України у світі, формування довіри до України та просування інтересів України у світовому інформаційному просторі. Ключове завдання – формування позитивного іміджу України як європейської, демократичної, конкурентоздатної держави із сприятливим науковим та бізнес-кліматом, зі своїм унікальним місцем у світовому розподілі праці та інтегрованої у глобальні проекти (Кримець, 2015).

Слід пам'ятати, що ефективна актуалізація формування і розвитку науково-освітнього простору можлива лише в цілісному багатовимірному інформаційному середовищі та в єдиному правовому полі. В окресленому контексті слід зосередити зусилля на формуванні і просуванні позитивних бренд-меседжів про Україну: Україна – країна свободи і гідності; Україна – країна, що реформується, незважаючи на виклики; Україна – відкрита для інвестицій; Україна – країна високих технологій та інновацій; Україна – країна, приваблива для туризму; Україна – країна із визначними науково-освітніми, культурними та історичними традиціями. Але не менш важливо, щоб ці бренд-меседжі підкріплювалися реальними успіхами і здобутками.

Зазначимо, що в результаті проведення реформ в науково-освітньому просторі значно підсилилася роль децентралізації влади та управління. Законом від 01.07.2014 № 1556-VII проголошено створення в межах національного науково-освітнього простору умов для посилення співп-

раці державних органів і бізнесу з вищими навчальними закладами на принципах автономії вищих навчальних закладів, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях.

У Законі підкреслено значення поняття «автономія вищого навчального закладу», а саме, самостійність, незалежність і відповідальність вищого навчального закладу у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах, встановлених Законом.

Засновниками вищого навчального закладу окрім органів державної влади від імені держави, відповідної ради від імені територіальної громади, може виступати і фізична та/або юридична особа, рішенням та за рахунок майна якої засновано вищий навчальний заклад. Згідно статті 12.2.7 Закону про вищу освіту «Управління у сфері вищої освіти у межах своїх повноважень здійснюється через систему органів виконавчої влади, що забезпечує широку участь незалежних експертів і представників громадськості, роботодавців та осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, у підготовці та прийнятті проектів нормативно-правових актів та інших рішень, що стосуються регулювання взаємодії складових системи вищої освіти та її функціонування в цілому».

Вчена рада є колегіальним органом управління вищого навчального закладу. Проте в статті 27 Закону про вищу освіту зазначається, що окрім вченої ради у науково-освітній установі має утворитися наглядова рада для здійснення нагляду за управлінням майном закладу, додержанням мети його створення. Наглядова рада науково-освітньої установи сприяє розв'язанню перспективних завдань її розвитку, залученню фінансових ресурсів для забезпечення її діяльності з основних напрямів розвитку і здійснення контролю за їх використанням, ефективній взаємодії з державними органами та органами місцевого самоврядування, науковою громадськістю, суспільно-політичними організаціями та суб'єктами господарської діяльності в інтересах розвитку та підвищення якості науково-освітньої діяльності і конкурентоспроможності науково-освітньої установи, здійснює громадський контроль за її діяльністю.

Проте слід зазначити, що реформування національного науково-освітнього простору в Україні відбувається дуже повільно, і результати його на сьогоднішній день відчутні лише опосередковано. За даними моніторингового дослідження інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження,

проведеного під керівництвом Т. Фінікова і О. Шарова, кількість студентів, що беруть участь у програмах міжнародної мобільності, наразі становить приблизно 5-10 тис. осіб на рік, тобто 0,5-1% від контингенту студентів ВНЗ III-IV рівнів акредитації денної форми навчання, а з урахуванням літніх шкіл, мовних курсів, волонтерської роботи та закордонної практики не перевищує 20 тис., тобто 2% від загальної чисельності. Невтішним є і той факт, що за даними означеного моніторингу, студенти ВНЗ I-II рівнів акредитації та заочної форми навчання участі у програмах міжнародної мобільності практично не беруть. Також в сучасній Україні зовсім відсутня зведена статистика щодо міжнародної академічної мобільності викладачів ВНЗ та науковців (Моніторинг, 2014).

З огляду на мету нашого дослідження слід зазначити, що сьогодні очевидним стає той факт, що як регіональні і державні, так і глобальні процеси потребують адекватного владного регулювання з огляду на принципи аподиктичності та інтегративності та активізацію механізмів самоуправління у світовому науково-освітньому просторі. Сказане повною мірою стосується і тих явищ, які відображає сучасна тенденція інтернаціоналізації.

Варто виділити чотири основні рівні активізації влади в контексті управління/самоуправління глобальним світовим науково-освітнім простором: міжнародний, державний, регіональний та організаційний (у межах окремої установи чи організації). На кожному реалізується певна владна стратегія за допомогою застосування відповідних механізмів управління. А згідно авторської концепції, основними механізмами оптимізації влади в сучасному науково-освітньому просторі є інноваційна інформаційна та вольова взаємодія.

На міжнародному рівні владні інтенції активізуються відповідно до міжнародних норм і принципів, окреслених у міжнародному нормативно-правовому полі. Важливе місце тут займає наявність адекватної стратегії розвитку і бажання усіх представників міжнародної науково-освітньої спільноти їй слідувати. Сучасні тенденції, що відображають спрямованість владного регулювання багатовимірними аспектами сучасного світу, виділяють компаративні методи прийняття управлінських рішень і спонукають звернути увагу саме на процеси наукової інтернаціоналізації, як важливої умови для вирішення глобальних проблем, що включає не лише активізацію окремих наукових проєктів, але і залучення цілих держав у вирішення надскладних проблем сучасності, таких як глобальне потепління, світова екологічна та демографічна криза, боротьба з бідністю тощо. Саме з таких позицій пропонується розглядати процес науково-освітньої інтернаціоналізації, оскільки він може бути представлений як дієвий інструмент, що сприяє досягненню глобальних цілей.

Держава, на другому рівні регуляції, в свою чергу, формуючи стратегію розвитку науково-освітнього простору, повинна враховувати не лише тенденції зарубіжного досвіду, що склалися, але і специфіку свого культурного середовища, потенціал власної наукової та освітньої галузі, рівень акредитації вищих навчальних закладів, їх матеріальну базу. На цьому рівні створюються владні інструменти і регулятивні норми, що дозволяють науковим установам і ВНЗ ефективно розвиватися у напрямі інтернаціоналізації. Реалізація оптимальної стратегії управління на державному рівні має забезпечити зростання рівня якості національної освіти та науки; розширення видів та напрямів дослідницької роботи; можливість вибору і використання кращих зразків міжнародного досвіду; зростання числа конкурентоздатних вишів як на внутрішньому ринку, так і на зовнішньому – міжнародному.

Управління на регіональному рівні покликане формувати в межах окремих населених пунктів та регіонів ті умови і інфраструктуру, які не лише дозволять динамічно розвиватися науковим та освітнім установам, але і створять можливості для залучення іноземних спеціалістів та студентів. Механізми владного регулювання на означеному рівні мають розроблятися в комплексі з урахуванням інтересів всіх установ та організацій у межах регіону. В процесі управління науково-освітньою сферою регіону доречно залучати до співпраці міжнародних експертів. Напрямок їх діяльності може бути різним: для створення наукових та освітніх програм, для участі в розробці стратегії розвитку регіону та з метою формування інституційного партнерства наукових та освітніх закладів регіону з передовими іноземними науково-освітніми центрами.

Значний вплив на шляху до якісного покращення змістовної складової наукової та освітньої діяльності має процес формування в межах регіону громадських професійних рухів та об'єднань громадян а також утворення професійних спілок, що, виступаючи основним суб'єктом професійного самоуправління в межах регіону, активізують механізми соціальної самоорганізації з метою досягнення соціальної стабільності та оптимізації управлінських тенденцій.

Проте найчіткіше інструменти управління процесом інтернаціоналізації в науці та освіті можуть бути відбиті саме на рівні окремого наукового або науково-освітнього закладу. Серед сфер актуалізації управлінського впливу на зазначеному рівні слід окреслити наступні:

1. включення науково-освітньої організації чи установи в діяльність регіональної, державної чи міжнародної професійної асоціації або мережі для просування наукової установи чи освітнього закладу на регіональному, національному та міжнародному науково-освітньому ринку;

2. участь науково-освітньої установи в міжнародних програмах та позиціонування власних наукових досягнень у міжнародних рейтингах, проведення міжнародної акредитації та сертифікація якості послуг на основі світових стандартів;
3. розробка спільних з іншими науково-освітніми установами регіону, країни і зарубіжжя освітніх та наукових проектів, розвиток і реалізація дослідницьких програм із зарубіжними партнерами тощо.

Це загальні напрями розвитку наукової установи чи науково-освітньої організації, що бажає знайти своє місце в глобальному науково-освітньому просторі. Вони повинні конкретизуватися і відповідати стратегічним напрямкам розвитку конкретного вишу чи наукової установи, які визначаються на підставі їх потенціалу.

З огляду на вищенаведене, слід зазначити, що в умовах глобалізації можливість для випускників ВНЗ зайняти достойне місце на ринку праці безпосередньо залежить від їх міжнародної репутації. Для того, щоб вищий навчальний заклад здобув визнання в Європі і світі, він повинен проводити моніторинг якості своєї діяльності відповідно до міжнародних критеріїв і публікувати результати моніторингу. При порівнянні якості враховується категорія університетів. Наприклад, згідно рейтингу «Times Higher Education», університети поділяються відповідно до наступних наукових областей: технічні науки і інформаційні технології (ІТ), медичні і медико-біологічні науки, природні науки, соціальні науки, мистецтво і гуманітарні науки. В існуючих системах ранжирування університетів, як правило, враховуються показники якості наукових досліджень і освіти. Для того, щоб визначити індекс інтернаціоналізації, використовуються наступні критерії:

1. Рівень інтернаціоналізації науково-дослідницької діяльності визначає: кількість грантів та ресурси, отримані від міжнародних джерел; кількість організованих міжнародних наукових конференцій; кількість закордонних відряджень та запрошених іноземних фахівців; кількість наукових публікацій, виданих на іноземній мові; кількість наукових статей, опублікованих в наукових журналах, що входять до міжнародних наукометричних баз; кількість цитат з розрахунку на одного науковця/викладача згідно міжнародного індексу цитування.
2. Рівень інтернаціоналізації навчальної діяльності визначає: кількість іноземних студентів та аспірантів; кількість вітчизняних студентів, які побували в рамках обміну в зарубіжних університетах; кількість навчальних програм на іноземних мовах; кількість запрошених іноземних викладачів; кількість навчальних курсів, прочитаних викладачами ВНЗ за кордоном.

Важливо, аби приведені кількісні показники інтернаціоналізації науково-освітньої діяльності були доповнені якісними показниками, задля отримання яких задіюється оцінка зарубіжними експертами наукових досягнень ВНЗ, відгуки випускників вишу як результат зворотного зв'язку, оцінка професійної компетентності випускників роботодавцями. Оцінка рівня виконання цих критеріїв є важливим джерелом інформації для ухвалення рішень керівництвом науково-освітніх організацій, яке несе повну відповідальність за реалізацію ухвалених освітніх стратегій та досягнення успіхів у конкурентній боротьбі на глобальному науково-освітньому ринку.

Слід окремо окреслити фактори, що впливають на ефективність управління процесом інтернаціоналізації науково-освітнього простору, які автор розподіляє на дві групи: внутрішні і зовнішні.

Внутрішні чинники визначають потенціал освітнього закладу або наукової установи: матеріально-технічне забезпечення, рівень розвитку наукового та викладацького складу, рівень володіння адміністрацією, професорсько-викладацьким складом та науковими працівниками установи іноземною мовою; наявність якісних профільних програм, які дозволяють організації знайти свою сферу і пропонувати послуги; співпрацю із зарубіжними вищими навчальними закладами та науковими організаціями; наявність досвіду міжнародної діяльності.

Зовнішні чинники активізуються на рівні держави. Вони охоплюють соціально-політичні, економічні та соціокультурні умови актуалізації науково-освітнього простору. В окресленому аспекті визначальну роль грає політика, що реалізується у сфері науки та освіти. В сучасній Україні вона набуває чіткішої спрямованості і пропонує нові результативні інструменти реалізації процесу інтернаціоналізації. Облік соціально-економічних умов спирається на демографічні, географічні і економічні дані, які також необхідно враховувати при розробці і реалізації стратегії розвитку науково-освітнього простору.

Згідно авторської концепції, стратегічне управління науково-освітнім простором є найважливішим чинником успішного розвитку науки та освіти України в умовах, що постійно ускладнюються. Сутність стратегічного управління полягає у визначенні перспектив, довгострокових цілей, шляхів та організації науково-освітнього потенціалу нації щодо їх досягнення. Стратегічне управління базується на творчому підході, узагальненні кращого досвіду, впровадженні інновацій. Проте дуже часто можна спостерігати брак стратегічної спрямованості в діях керівників науково-освітніх установ, що і призводить до їх формалізованого функціонування без актуалізації оптимальних векторів розвитку структурних підрозділів та людського потенціалу.

Процес стратегічного управління розпочинається з обґрунтування мети та завдань розвитку системи на близьку й далеку перспективу, передбачення заходів, які забезпечують їх реалізацію, здійснення моніторингу виконання плану дій (Вища освіта України, 2015). Керівник сучасного науково-освітнього закладу повинен вести колектив до нових досягнень і успіхів, формувати імідж установи, проявляючи високий рівень професійної компетентності. Адже слово «стратегія» пішло від грецького *strategia*, що означає «мистецтво полководця».

Проте слід враховувати вимоги сучасності щодо децентралізації влади у контексті управління науково-освітнім простором та формування системи державно-громадського управління, під якою ми розуміємо генерацію демократичних відносин, узгоджених взаємодій між державною владою та громадянським суспільством. Стратегія управління вимагає участі усіх зацікавлених сторін у розв'язанні широкого спектру проблем науки та освіти, актуалізації управлінських аспектів взаємодії, які пов'язані з можливістю відповідально та результативно впливати на наукову та освітню політику, визначальним пріоритетом якої є забезпечення якості науково-освітньої діяльності на основі збереження його фундаментальності та відповідності актуальним і перспективним потребам особистості, суспільства й держави.

Запропонована в роботі модель формування науково-освітнього простору актуалізується як на особистісному, так і на національному та міжнародному рівнях. Складовими глобального науково-освітнього простору на найвищому рівні виступають простори актуалізації окремих країн та державних утворень. У контексті глобального управління науково-освітнім простором слід враховувати, що на міждержавному рівні кожна країна реалізує власну неповторну стратегію інтернаціоналізації науки та освіти, що може бути реалізована згідно одного з зазначених вище сценаріїв.

Згідно авторської концепції, влада в сучасному світовому науково-освітньому просторі має децентричний комунікативний характер і активізується завдяки механізмам інформаційної та вольової взаємодії, що актуалізується на всіх рівнях соціальності. Стратегічне управління глобальним науково-освітнім простором по суті, перетворюється на самоуправління, для візуалізації якого автором розроблена наступна конвергентна модель (рис. 1).

Окремими сферами на схемі позначено національні науково-освітні простори окремих державних утворень, що, реалізуючи національну стратегію інтернаціоналізації, актуалізують механізми міжнародної інформаційної та вольової взаємодії. Результатом реалізації процесів міжнародної інтернаціоналізації є створення своєрідних «зон взаємоперетину» науково-освітньої активності.

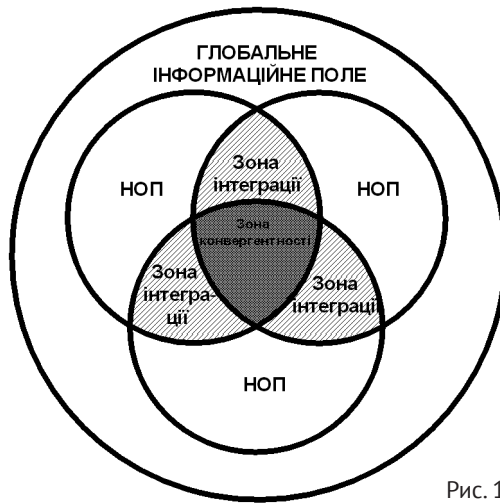

Рис. 1

В разі рівномірного двостороннього поширення «зони взаємоперетину» між двома країнами, ми можемо спостерігати реалізацію двосторонньої стратегії «погодженого підходу». Розширення означеної зони у напрямку протилежної країни, свідчить про активізацію «прибуткової стратегії», в той самий час, як зворотня сторона змушена, або цілеспрямовано реалізує стратегію «розширених можливостей».

Проте на питання, як саме можливо конструктивно здійснити управління/самоуправління міжнародним науково-освітнім простором, відповідає активізація «зони конвергентності» в центрі моделі. Активізація та розширення «зони конвергентності» можливі лише завдяки внутрішнім регулятивним механізмам. Адже вона містить в собі результат різноякісного взаємоперетину безлічі національних сфер.

«Зона конвергентності» – це простір глобальної науково-освітньої взаємо-інтеграції, що утворюється у сфері взаємоузгодження не тільки науково-освітніх, а і загально-соціальних, культурно-історичних, економічних, політичних та інших інтересів. Це зона активізації міжнародного діалогу та досягнення необхідних компромісів з метою гармонізації міжнародних відносин. «Зона конвергентності» – це зона абсолютного соціального взаємоневідторгнення, активізація якої стала можлива лише в сучасному інформаційному суспільстві, коли розширюються та, певною мірою, розмиваються межі національної ідентичності, і особистість, як основний суб'єкт науково-освітнього простору, може обирати відповідну власним запитам мету та програму індивідуального розвитку, як у контексті національного простору, так і за його межами.

Підсумовуючи сказане, підкреслимо, що науково-освітній простір є контекстом, мірилом і перетином значної кількості напрямів державного управління. Саме в науково-освітньому просторі формується нова людина, яка має прагнути як до свідомого та відповідального суспільного управління та самоуправління, так і до сумлінного виконання управлінської волі в системі владних відносин. У сучасній ситуації саме керівникам та управлінському апарату належить пріоритетна роль в управлінні розвитком науково-освітнього простору. У той же час реалізація цієї ролі неможлива без взаємодії з іншими учасниками цього процесу. Ця взаємодія буде залежати від реальної, сьогоденної ситуації і тому має бути гнучкою.

З огляду на вищенаведене, слід зазначити, що влада у сучасній Україні є надскладним багатовимірним феноменом, що детермінує процеси державотворення, спрямовані на створення правової, демократичної держави, яка б утвердила прагнення українського народу до незалежності і світового визнання. Вона має свою етно-національну специфіку, що розкривається в глибинах онтологічних конструктів, артикулюється в площині історичного досвіду, в особливостях національної ментальності. Вона неповторна і унікальна.

Неповторним і унікальним є і науково-освітній простір України. Звичайно, ми маємо значне коло проблем, на вирішення яких спрямована державна політика у сфері науки та освіти, проте ми маємо і гідні наслідування традиції, цінність яких історично доведена і постійно артикулюється українськими вченими на провідних наукових майданчиках світу. І тільки усвідомивши і зрозумівши власну унікальність, ми можемо її гідно оцінити і прокласти шлях до її удосконалення.

Реалізація національної стратегії інтернаціоналізації науково-освітнього простору має фокусуватися як на збереженні національного наукового потенціалу, так і на забезпеченні підсилення інституційної спроможності для здійснення міжнародних стратегічних комунікацій; синергії зусиль органів влади, науково-освітніх установ, бізнесу та громадянського суспільства для просування України у світі; збільшення та оптимізації присутності України у міжнародному академічному, культурному та громадському середовищі.

Література:

1. Альтбах Ф. Г. (2002). Знание и образование как международный товар: крушение идеи общественного блага // Ф. Г. Альтбах // *Alma mater*. – М.: РУДН, 2002. – № 2. – С. 54–95.
2. Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис // Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу: ІВО НАПН України. – № 3, додаток 2, 2015. – 280 с.

3. Кремень В. Г. (2005). Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
4. Кримець Л. В. (2015). Філософські аспекти влади в управлінні науково-освітнім простором [Текст]: монографія / Л. В. Кримець. – К.: Золоті ворота, 2015. – 383 с.
5. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторинг. дослідж.: аналітичний звіт / За ред.. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова. – К.: Таксон, 2014. – 144 с.
6. Степаненко І. В. (2015) Загальний контекст розгортання інтернаціоналізації вищої освіти на культурно-громадських засадах: теоретичний та інституційний виміри / І. В. Степаненко / Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис // Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України у контексті Болонського процесу: ІВО НАПН України. – № 3, додаток 2, 2015.– С. 158-209.
7. Указ Президента України № 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>.
8. Currie J. (2003). Globalizing practices and university responses: European and Anglo-American differences / J. Currie et al. – Westport : Praeger Publishers, 2003. – 248 p
9. Knight J. (2005). Higher Education in the Trade Context of GATS / J. Knight // Internationalisation in Higher Education : European responses to the global perspective / Eds. : B. M. Kehm; H. De Wit. – Amsterdam : Drukkerij Raddaaijer, 2005. – P. 54–95.
10. Scott K. (2005). The global dimension: internationalising higher education // Internationalisation in Higher Education : European responses to the global perspective / Eds. : B. M. Kehm; H. De Wit. – Amsterdam : Drukkerij Raddaaijer, 2005. – P. 8–22.
11. Stratégia EÚ 2020 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ec.europa.eu/eu2020>.

Людмила Крымець. Стратегии глобального управления научно-образовательным пространством в контексте интернационализации

Научно-образовательное пространство является контекстом, мерилom и пересечением значительного количества направлений государственного управления. Именно в научно-образовательном пространстве формируется новый человек, который стремится как к сознательному и ответственно-му социальному управлению и самоуправлению, так и к добросовестному выполнению управленческой воли в системе властных отношений. Интернационализация научно-образовательного пространства определяется как интегративный процесс, суть которого заключается в активизации роли международного сотрудничества во всех сферах деятельности научных и научно-образовательных учреждений и организаций. Он актуализируется в соответствии с выбранной стратегией с целью оптимизации международного взаимодействия как фактора развития. Существует устойчивая интегративная связь между процессами глобализации и интернационализации международного научно-образовательного пространства, которая определяет необходимостью осуществления комплексного управленческого влияния на эти процессы.

Как национальные, так и глобальные процессы в мировом научно-образовательном пространстве требуют адекватного властного регулирования. В статье выделены четыре уровня активизации власти в контексте интернационализации управления мировым научно-образовательным пространством: международный, государственный, региональный и организационный; на каждом из них реализуется определенная властная стратегия, и действуют экстернальные и интернальные факторы влияния. Активизация власти на каждом из уровней должна быть направлена на определение перспектив, долгосрочных и краткосрочных целей и организацию научно-образовательного потенциала по их достижению, а также базироваться на творческом подходе, обобщении передового опыта и внедрении инноваций.

Стратегическое управление научно-образовательным пространством является важнейшим фактором успешного развития науки и образования Украины в постоянно усложняющихся условиях. Реализация стратегии расширенных возможностей с целью интернационализации научно-образовательного пространства страны должна фокусироваться как на сохранении национального научного потенциала, так и на обеспечении усиления институциональной способности для осуществления международных стратегических коммуникаций; синергии усилий органов власти, научно-образовательных учреждений, бизнеса и гражданского общества для увеличения и оптимизации присутствия Украины в международной академической, культурной и социальной среде.

Ключевые слова: социально-философский анализ, научно-образовательное пространство, социальное управление, интернационализация, стратегия управления, социальный субъект, социальная самоорганизация.

Lyudmyla Krynets. Strategy of Global Governance of Scientific and Education Space in the Context of the Internationalization

Scientific and educational environment is the context, measure, and the intersection of a significant number of public administration areas. It is just a scientific and educational space, where a new personality forms who seeks as well conscious and responsible public administration and government, as the faithful implementation of the managerial will in the system of relations of power. The internationalization of scientific and educational space is defined as an integrative process, the essence of which is to enhance the role of international cooperation in all fields of scientific and educational institutions and organizations. It is made actual according to the chosen strategy to optimize international cooperation as a factor of development. There is integrative sustainable relationship between globalization and internationalization world scientific and educational space, which determines the need for comprehensive administrative influence on these processes. As well national processes as global ones in the world scientific and educational space need the adequate imperious regulation. The author highlights four levels of activization of power in the context of the internationalization of

management: international, national, regional and institutional. Each of them presents the certain imperious strategy and the influence of external and internal factors. Activation of power on every levels should be aimed at identifying prospects, long-term and short-term goals and organization of scientific and educational potential for their achievements and be based on creativity, generalization of best practice and introduced innovations.

Strategic management of scientific and educational space is an important factor for the successful development of science and education in Ukraine under increasingly difficult conditions. The strategy of enhanced capacity for the internationalization of scientific and educational country space should focus as well on maintaining national scientific potential, as on the reinforcement of institutional capacity for international strategic communications; synergy of efforts of authorities, educational institutions, business and civil society to increase and optimize the presence of Ukraine in the international academic, cultural and social environment.

Keywords: *social and philosophical analysis, scientific and educational space, social management, internationalization, strategy of management, social subject, social self-organization.*

Людмила Кримець – кандидат філософських наук, провідний науковий співробітник, Науково-дослідна лабораторія соціально-гуманітарних проблем Національного університету оборони України імені І. Черняхівського, Київ, Україна.

E-mail: karnall@mail.ru

Lyudmyla Krymets – candidate of philosophy sciences, senior scientific officer of Scientific and research laboratory of social-humanitary problems at National Defence University of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

E-mail: karnall@mail.ru